

COMUNICACIÓ NÚM. 19 RECERCA	TÍTOL COMUNICACIÓ «Je ne suis pas où vous croyez que je suis; je suis où vous croyez que je ne suis pas»: ¹ La llengua estrangera i el respecte per la diversitat
INSTITUCIÓ Universitat de Girona	AUTOR/A Julie Waddington

Resum

L'ensenyament d'un idioma estranger s'acostuma a entendre com una manera d'obrir l'estudiant no sols a la diversitat lingüística, sinó també a la diversitat cultural i social. Aquest vincle entre l'aprenentatge d'un idioma estranger i l'acostament a la diversitat és accentuat en el currículum d'educació primària de la Generalitat de Catalunya, el qual proposa, com a objectiu explícit, promocionar la comprensió «que la llengua és un instrument de comunicació, per aprendre i acostar-se a altres cultures». ² Encara més enllà, i tocant un tema central d'aquest Simposi, té com a objectiu sensibilitzar l'alumnat de primària per tal que prengui consciència sobre el fet que «hi ha diversitat de llengües i [que cal] mostrar respecte per totes». El fet que s'ha de treballar dins l'escola perquè l'alumnat desenvolupi «una actitud crítica cap a estereotips lingüístics que reflecteixen prejudicis racistes, classistes o sexistes» ³ és força reconegut i respectat. Però, tal com argumenta l'escriptor i semiòleg Roland Barthes a *Mythologies* (1957), els prejudicis i actituds racistes més insidiosos solen residir no on hom espera trobar-los, sinó on hom no creu que puguin ser. Sí, és cert, ja s'han pres mesures per afrontar els prejudicis racistes que s'han manifestat lingüísticament (on creiem que resideixen). Però ara cal anar més enllà i mirar precisament allà on no creiem que puguin ser; en aquest cas, en l'àrea de l'ensenyament d'idioma estranger, on preval la presumpció que acostar l'alumnat a un idioma estranger equival a acostar-lo a la diversitat i, per extensió, a fomentar respecte per aquesta diversitat. Aquesta intervenció vol mostrar que, pel que fa a actituds envers el respecte per la diversitat i l'alteritat, els resultats de la iniciació primerenca a un idioma estranger poden ser igualment negatius com positius i que, fins a un cert punt i en última instància, els resultats dependran de les metodologies i pràctiques emprades. Identificarem certes metodologies que poden contribuir a construir actituds negatives envers la diversitat (tant lingüística com cultural) i, així, destacarem la importància d'incloure criteris d'avaluació perquè les metodologies i pràctiques emprades no vagin en

¹ Roland Barthes. *Mythologies*. París: Éditions du Seuil, 1957.

² *Currículum: Educació Primària*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació. (1a ed. juny 2009), p. 48. Recuperat a:

<http://phobos.xtec.cat/edubib/intranet/file.php?file=docs/primaria/curriculum_ep.pdf>.

³ *Ibid.*, p. 48.

contra de la finalitat d'introduir l'alumnat en un idioma estranger i fomentar, al mateix temps, respecte per la diversitat.

Objectius

Aquesta intervenció vol respondre a la necessitat destacada en un dels enfocaments del Simposi: encarar una educació antiracista que posi l'èmfasi en els aspectes cognitius i que qüestionari les bases del racisme d'avui.

L'ensenyament d'un idioma estranger se sol considerar com una manera d'obrir l'estudiant no sols a la diversitat lingüística, sinó també, i com a extensió natural, a la diversitat cultural i social. El currículum d'educació primària de la Generalitat de Catalunya dona suport a aquesta creença quan estableix, com a criteri d'avaluació, que els alumnes haurien de «comprendre que la llengua és un instrument de comunicació, per aprendre i acostar-se a altres cultures, que hi ha diversitat de llengües i mostrar respecte per totes». El que aquest estudi pretén posar a prova és, precisament, el vincle entre a) la introducció a una llengua estrangera i b) el reconeixement de la diversitat i el respecte per aquesta diversitat.

Els arguments a favor de la iniciació primerenca a un idioma estranger solen al·ludir a aquesta creença per justificar i fomentar la iniciació a un idioma estranger cada vegada més primerenca. Quan més aviat aprenen, segons algunes teories, més oberts i positius seran els estudiants envers qüestions relacionades amb la diversitat.⁴ Aquesta intervenció té com a objectiu principal qüestionar aquesta presumpció i proposar una recerca més profunda sobre la connexió, generalment acceptada, entre l'acostament d'altres llengües i cultures i el respecte que aquesta pràctica suposadament genera. Al mateix temps, i tenint en compte l'enfocament d'aquest Simposi, aquest estudi vol qüestionar si, en lloc de fomentar la diversitat i el respecte envers altres llengües i cultures, l'ensenyament d'un idioma estranger a primària pot tenir uns efectes contraproductius i contribuir a construir actituds negatives pel que fa a la diversitat lingüística i cultural.

Metodologia

La investigació relativa a la primera qüestió, sobre el suposat vincle entre l'acostament a altres llengües i cultures, d'una banda, i el respecte que això genera, de l'altra, requereix un estudi profund i extens que va més enllà dels límits d'aquesta comunicació.

⁴ En l'article recent «Teaching English in “Infantil”», Nicole Taylor pregunta: «If there is little proof that an early start necessarily leads to greater proficiency in the long term, what are the arguments for continually reducing the starting age for learning English?» i proposa: «One of the main arguments must be the promotion of positive attitudes towards other cultures and languages from an early age». Nicole Taylor. «Teaching English in “Infantil”: Implications for the classroom». Recuperat a: <http://www.xtec.net/cirel/02/infantil/index.htm>.

El que proposo fer, doncs, i com a punt de partida per a un projecte de recerca més extens que acabarà per estudiar la qüestió prèviament esmentada, és començar a tractar la segona qüestió relativa a la generació d'actituds negatives latents envers la diversitat lingüística i cultural mitjançant l'ensenyament de l'idioma estranger.

En primer lloc, la ponència farà un breu repàs dels debats actuals sobre l'ús i el rol de la primera llengua en l'ensenyament d'una llengua estrangera. Destacaré que aquests debats solen centrar-se en l'eficiència de les metodologies emprades, és a dir, l'eficàcia en l'adquisició de la llengua estrangera. A diferència d'aquesta visió, la primera part de l'exposició tractarà de l'ús i el rol de la primera llengua en l'ensenyament d'un altre idioma des d'un punt de vista diferent —menys «eficientista»— que ens permetrà considerar els efectes secundaris que aquest ús podria tenir.

En segon lloc, identificaré com certes metodologies o pràctiques emprades rutinàriament en l'ensenyament de l'anglès com a llengua estrangera poden generar efectes inesperats i negatius tant en l'aprenentatge de l'idioma estranger com en el concepte d'alteritat, i per tant de diversitat, que l'infant desenvoluparà. Més concretament, identificaré i analitzaré tres tendències relacionades amb la generació potencial d'efectes negatius:

1. Ús innecessari de la primera llengua durant el procés d'aprenentatge
2. Ús excessiu del joc i altres activitats lúdiques
3. Progressió excessivament lenta

Pel que fa a la primera tendència, presentaré diversos exemples de l'ús innecessari de la primera llengua. Un dels exemples clau serà el material didàctic adreçat a nens i nenes d'educació infantil amb la finalitat d'introduir-los en el vocabulari en anglès. Malgrat el fet que la majoria dels llibres tenen il·lustracions que serveixen perfectament bé per «il·lustrar» el vocabulari meta (*target*), hi ha una tendència d'acompanyar la il·lustració amb el significat en català. Per donar-ne un exemple més concret, en un llibre d'animals, sota la il·lustració pictòrica d'un elefant, trobem la paraula *elefant* i després la paraula *elephant*. En aquest cas, les semblances entre les dues paraules són tan evidents que ens fa qüestionar els motius per incloure la paraula en la primera llengua. La il·lustració pictòrica és més que suficientment clara perquè el nen o la nena entengui que la paraula *elephant* significa «aquest animal gros i gris que es veu en la il·lustració». Encara que es tractés d'una paraula no tan fàcil de reconèixer —posem per cas *frog*, que no té res a veure amb *granota*— la il·lustració pictòrica serviria per indicar que «aquest animalot verd i llefiscós» es diu *frog* en anglès.

Els motius per incloure la primera llengua en material d'aquest tipus poden ser diversos i, si el temps ens ho permet, els explorarem i comentarem de

manera més detallada. El que cal destacar aquí, però, són els prejudicis que aquesta metodologia pot generar envers la llengua estrangera. Primer de tot, aquest tipus de material presenta la llengua estrangera com a llengua sempre secundària, atès que s'assumeix que el nen o la nena sempre haurà après un vocabulari nou en la primera llengua abans que en la segona (un fet que ha quedat clarament desmentit en l'article recent «Aprendre una llengua estrangera a l'educació infantil» de Carme Flores i Cristina Corcoll).⁵ En segon lloc, i més important encara és el fet que posiciona la llengua estrangera en una relació en la qual la segona llengua sempre roman «altra»; és a dir, sempre apareix filtrada a través de la primera llengua. La possibilitat d'acostar-se a l'alteritat queda així doncs negada abans de començar.

La comunicació analitzarà més detalladament aquest exemple i aquesta tendència mitjançant l'aplicació de les teories lingüístiques de Ferdinand de Saussure, alhora que posarà l'atenció pertinent en les altres dues tendències esmentades (l'ús excessiu del joc i la progressió lenta en l'aprenentatge) dins el mateix marc.

Resultats

Malgrat les bones intencions dels professionals que duen a terme la tasca d'ensenyar l'anglès com a idioma estranger, algunes de les metodologies i pràctiques poden generar efectes negatius i fins i tot contribuir a la construcció d'actituds poc positives envers la llengua estrangera. Unes de les concepcions o nocions que es poden generar són:

1. L'idioma estranger no és significatiu / no té sentit en o per ell mateix.
2. L'idioma estranger només té sentit en relació amb la primera llengua.
3. A diferència de la primera llengua, l'idioma estranger no és veritablement seriós.
4. A diferència de la primera llengua, l'idioma estranger és ximple i pobre.

Si som partidaris de la creença que la iniciació a un idioma estranger no vol dir només aprendre, o començar a aprendre, l'idioma, sinó, al mateix temps, acostar-se a l'altra cultura o cultures i, per extensió, a l'Altre i la seva Alteritat, aquestes observacions haurien de ser motiu de preocupació. Si les concepcions sobre l'idioma s'estenen a l'Altre, els primers acostaments a l'alteritat poden resultar negatius i poden generar actituds que van en contra dels objectius del currículum, tant pel que fa a la iniciació a una llengua estrangera com pel que fa a l'objectiu de formar futurs ciutadans oberts a la diversitat i respectuosos amb la gent que parla un altre idioma.

⁵ Carme Flores i Cristina Corcoll (2008). «Aprendre una llengua estrangera a l'educació infantil: un repte per a l'escola». Recuperat a: <<http://www.xtec.cat/recursos/lestrangeres>>.

Conclusions

Cal investigar més a fons els efectes secundaris i negatius que les metodologies poden tenir en les concepcions i actituds que es poden generar o construir.

Cal una reavaluació de l'assertió que la iniciació a un idioma estranger automàticament implica l'acostament positiu a l'altra cultura i la promoció del respecte per l'altra cultura.

Caldrà introduir més criteris d'avaluació per tal que el professorat no sols treballi perquè els nens i nenes tinguin «una actitud crítica cap a estereotips lingüístics que reflecteixen prejudicis racistes, classistes o sexistes» (tal com destaca el currículum), sinó que també siguin capaços d'analitzar els potencials efectes negatius de les metodologies emprades que, de manera involuntària, poden contribuir a la construcció d'actituds que menyspreen l'Altre i que poden contribuir a fonamentar mentalitats racistes.

Institut de Ciències de l'Educació Josep Pallach
Tel.: (34) 972 41 87 02 - (34) 972 41 87 03 - Fax: (34) 972 41 82 47
simposi.ice@udg.edu
<http://www.udg.edu/simposiice>